El primer mirall de Girona

‘Terra de gestes i de beutat' ha estat una obra de culte, però introbable, durant un segle
Pla i Monsalvatje volien alliberar la ciutat del mite dels setges

Ha plogut i dins una de les basses es reflecteix el campanar escapçat de Sant Feliu. La imatge és en blanc i negre, però sembla presentar un lleu bany violaci, un to de nostàlgia, que és la forma invertida i fragmentada, com als miralls i les basses, que agafen les coses a la llum del record. La fotografia de Florentí Morante que il·lustra la portada de la nova edició, la primera en quasi cent anys, de Terra de gestes i de beutat, és un reflex fidel del que espera al lector al llarg d'aquestes pàgines que Eugeni d'Ors va definir al seu dia com “l'enciclopèdia sentimental de Girona”: una Girona que es volia regenerar però que ha acabat sent molt poc transgressora. Considerat una mena de bíblia del gironisme militant, un clàssic de culte sobre la construcció de l'imaginari plàstic i monumental que ha influït en tota la literatura posterior sobre la ciutat, el llibre que van concebre Xavier Monsalvatje i Joaquim Pla l'any 1917, en plena I Guerra Mundial, incomprensiblement no havia conegut cap altra edició fins ara, excepte una reimpressió l'any 1918 per adaptar-lo a la normativa fabriana.

L'imaginari que transmet, però, és pietós i poc transgressor

La recuperació del volum dins la col·lecció Josep Pla de la Diputació de Girona, en una edició a cura de la catedràtica de llatí Mariàngela Vilallonga que incorpora la versió facsímil de l'original, permet al lector d'avui confrontar la seva pròpia percepció amb la que Pla i Monsalvatje es proposaven transmetre el 1917, perquè Terra de gestes i de beutat responia, per damunt de tot, com assenyala Vilallonga, a una operació molt deliberada d'alliberar la ciutat del mite dels setges de 1808 i 1809, que havia pesat com una llosa damunt tot el segle precedent, amb el tòpic sobre l'heroïcitat dels gironins i el to d'epopeia amb què es va embolcallar la matança. “Per a aquella generació –escriuen Monsalvatje i Pla– Girona era solament un gran castell, una caserna immensa; els qui hi van pertànyer donaren origen a aquesta faula d'una Girona negra, de mort i de turment.” No és estrany que els autors de l'obra representessin l'ala avançada de la intel·lectualitat gironina– modernistes a finals dels noranta del segle XIX, noucentistes a la dècada següent–, per als qui existia una altra classe de noblesa –la de les gestes de la pau, la humilitat dels artesans, la delicadesa de l'enginy–, ni que la majoria dels escriptors citats fossin amics que havien participat, com ells, en el desvetllament de la vida cultural gironina, com Carles Rahola, Santiago Rusiñol, Joaquim Ruyra, Josep Carner, Miquel de Palol, Josep Tharrats, Laureà Dalmau o Gabriel Alomar, fins i tot el desterrat Prudenci Bertrana. Així i tot, no deixa de sorprendre que un dels adjectius més repetits al llarg del llibre sigui gloriós, i no pas poc, seguit d'altres qualificatius no menys reveladors, com ara noble, diví, misteriós, deliciós o auster, que a partir d'aquest moment quedaran adherits per sempre a l'estampa de la ciutat. Vilallonga ja adverteix en el pròleg que la renovació que plantejava Terra de gestes i de beutat és més aviat pietosa i, doncs, relativa, sempre “dins del cànon de la religió catòlica”. Difícilment podien haver-hi admès la visió malhumorada que n'oferia Joan Mínguez –“Ciutat mig esblaimada d'esvorancs pregons, ciutat adusta, sense clarianes, massa d'ahir i massa poc d'avui”–, clamorosament ignorat. Però encara és més peculiar la tria d'artistes que formen part del capítol ‘Girona en la pintura', en què es dóna un tracte preferent a visitants com Rusiñol, Iu Pasqual o Gimeno, i estrangers de pas com Mela Muter, Celso Lagar o Isabel Dods-Whithers, mentre que la llista dels creadors locals (Pere Farró, Josep Pagès, Alfons Gelabert, Jaume Vilallonga, Lluís Perich o Narcís Teixidor) és relegada a un epígraf, junt amb altres visitants episòdics, en un breu apunt final. Potser, ben mirat, demostraven tenir aptituds profètiques, perquè d'aquella colla de pintors gironins de principis del segle XX avui només és recordat Bertrana, i encara gràcies.

L'objectiu de Monsalvatje i Pla és diàfan: incorporar Girona a la Catalunya del segle XX sense renegar del passat, però evitant quedar-hi ancorats. Que una obra que proclamava l'esperit català i pacifista de la ciutat –hi abunden, al costat del rebuig a l'èpica dels setges, les crítiques a la "feina entorpidora, anul·ladora, de l'Estat"– aparegués en plena Guerra Mundial no és cap contradicció. El mateix agost de 1917 en què el llibre sortia d'impremta, esclatava la vaga general revolucionària que s'havia anat covant durant tot l'any i que els prohoms de la Lliga temien més que les maniobres de les Juntes Militars. En el context de les reivindicacions autonomistes, el llibre no podia haver estat tampoc més oportú, i no és casualitat que amb la recuperació de la democràcia el 1979 el seu missatge de "fortitud, heroisme i beutat" inspirés la nova generació política, com observa Mariàngela Vilallonga, que assenyala en particular el paper de Narcís-Jordi Aragó com a intèrpret i transmissor d'aquella Girona ideal. Més enllà dels seus usos històrics i ideològics –Vilallonga arriba a reclamar una tesi doctoral sobre el seu contingut–, Terra de gestes i de beutat és, sobretot, un cant d'amor a Girona d'una "delicadesa diamantina", una excel·lent guia turística –alguns dels capítols van servir per als fullets de l'oficina d'Atracció de Forasters– i el primer atles pictòric i literari de la ciutat. Hi apareixen els monuments, des de la Catedral i Sant Fèlix fins als convents, els carrers empedrats, les cases del riu i la Devesa, qualificada de la "catedral pagana" dels gironins, però també els referents en els quals ja llavors s'emmirallava: Bruges la morta, Toledo, Florència, Venècia, els jardins de Sevilla o Granada, i serpentejant per tot el text va prenent forma l'imaginari poètic que encara avui perdura: la ciutat "ungida de lluna", hermètica, immòbil, encisada, austera i cavalleresca, plujosa però de cor roent.

Publicat a:
-El Punt Avui. Comarques Gironines 26-03-2016 Pàgina 6

Font del document: http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/952772-el-primer-mirall-de-girona.html